

SLOVO ÚVODEM

Jan Šiška

je docentem na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy a na Fakultě pedagogické Západočeské univerzity v Plzni. Zabývá se otázkami podpory osob s mentálním postižením, národní a komparativní sociální politikou ve vztahu k lidem s postižením. Spolupracuje s evropskými vědeckovýzkumnými institucemi v oblasti „disability studies“. Podílí se na mapování a komparativní analýze procesu deinstitucionalizace v Evropě. Společně s evropskou organizací osob s mentálním postižením a jejich rodin Inclusion Europe a SPMP ČR prosazuje sebeohojování osob s mentálním postižením.

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

jménem katedry pedagogiky Pedagogické fakulty Západočeské univerzity Vás vítám na dnešní konferenci „*Inkluzivní vzdělávání v souvislostech*“. Tato konference je jednou z významných aktivit projektu „*Cesty k inkluzi*“.

V tomto úvodním vstupu mi dovoluňte učinit několik dobře míněných poznámek. První poznámka se týká upřesnění významu názvu projektu – „*Cesty k inkluzi*“. Tento název totiž může vyvolat dojem, jako bychom se teprve chystali na cestu. Opak je však pravdou. Aktivity, které se v projektu probíhají, nejsou přípravou na onu cestu k inkluzi. Děti se speciálními vzdělávacími potřebami se vzdělávaly v běžných základních školách již před započítím projektu.

Tony Booth píše, že inkluze je vlastně cesta. Cesta pak obsahuje prvek změny a inspirace. Je to nekonečný proces zvyšující se participace všech žáků na učení. Inkluzivní škola je škola na cestě (Booth, 2016). Zde si připomeňme, že snahy o společné vzdělávání žáků a studentů s postižením či speciálními vzdělávacími potřebami nejsou u nás nové. Objevily se již v průběhu devadesátých let minulého století i přes to, že pro žáka s postižením existovala víceméně jedna vzdělávací (speciální) trajektorie nezřídka vedoucí k segregovanému životu v instituci. Na umístění do speciální školy či ústavního zařízení postačovala i drobná odchylka.

Mezi katalyzátory změn vedoucí k sociálnímu začleňování osob se zdravotním postižením do života běžné společnosti patřili zejména rodiče, organizace zdravotně postižených, ohlasy ze zahraničí a mezinárodní lidskoprávní dokumenty zdůrazňující právo dítěte navštěvovat školu v místě bydliště. Česká školská legislativa otevírala pomyslné brány hlavního vzdělávacího proudu se zpožděním, s nedůvěrou a často v kombinaci s přesvědčením, že segregované vzdělávání je správnou volbou a v zájmu žáka.

Určitý posun směrem ke společnému vzdělávání přinesla vyhláška č. 291/1991 Sb., o základní škole, která možnost vzdělávání žáků (se zdravotním postižením) v běžných školách připouštěla. Ředitel základní školy mohl zřizovat speciální třídy pro „sluchově, zrakově, tělesně a mentálně postižené žáky a žáky s vadami řeči“. Individuální integrace žáka se zdravotním postižením byla možná podle ust. § 3: „Ředitel školy může na základě žádosti zástupce žáka a vyjádření psychologické poradny nebo speciálně-pedagogického centra zařadit do příslušného ročníku školy žáka se smyslovým postižením, s tělesným postižením, s vadou řeči“. Na žáka se mentálním postižením se však tato možnost nevztahovala a byl tak z tzv. individuální integrace vyloučen. Žáci s mentálním postižením mohli být individuálně integrováni až od roku 2004. Na počátku nového tisíciletí se začaly objevovat formální požadavky na zvyšování počtu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v běžných školách. Tyto požadavky však nebyly podpořeny konkrétními opatřeními, která by přispěla k připravenosti škol vytvářet heterogenní edukační prostředí (Michalík, Baslerová, Felcmanová, a kol., 2015). Přitom existovala mezinárodní teoretická a praktická zkušenost se zaváděním společného vzdělávání. Tuto zkušenost lze shrnout do čtyř předpokladů.

Za prvé je třeba si ujasnit, co rozumíme pod pojmem *inkluzivní vzdělávání*. Zda skutečně máme na mysli „vzdělávání pro všechny“. Druhým předpokladem je existence a implementace odpovídajících pravidel pro „bezpečný provoz“ na oné imaginární cestě. Můžeme zde použít příměr k pravidlům silničního provozu. Jako pravidla slouží zejména školská legislativa, která prošla v posledních dvou letech významnými změnami. Uznává právo žáka vzdělávat se v místě bydliště a obsahuje metody a prostředky potřebné pro k naplňování tohoto práva. Třetím předpokladem jsou kvalitní průvodci, řidiči – tedy pedagogové. Tyto průvodce je třeba vybavovat odpovídajícími kompetencemi k tomu, aby žáka na pomyslné cestě vedli, a to individuálním tempem. Čtvrtým předpokladem je vytvoření školní kultury či klimatu postaveného na pozitivním vnímání rozmanitosti. Pokud rozumíme inkluzivním vzděláváním skutečně vzdělávání pro všechny, pak je třeba upustit od vnímání žáka s postižením jen jako nositele deficitů. Pedagogické a speciálněpedagogické působení je žádoucí méně orientovat na zjišťování, o jaký deficit se jedná a co vše se žákovi vlivem onoho deficitu nedostává. Změna spočívá ve vnímání žáka jako osobnosti se silnými stránkami. Ty je třeba mapovat a dále rozvíjet.

Vedle silných stránek je nutné při budování inkluzivního edukačního prostředí identifikovat i bariéry v učení a hledat způsoby, jak tyto bariéry odstraňovat. Již před třiceti pěti lety vydal anglický sociolog Mike Oliver (1983) knihu *Social Work with Disabled People*. V této publikaci postuloval svoji teorii postižení a rozlišil medicínský a sociální model postižení. Podle Olivera není příčinou znevýhodnění „problém“ či deficit na straně jedince. Problém, resp. jeho příčina spočívá

na straně společnosti, která vytváří znevýhodňující prostředí. Je proto třeba nejen pracovat s jedincem, ale zároveň věnovat pozornost překážkám, které jsou lidem označeným za postižené kladeny do cesty (Oliver, 2003). Pakliže hovoříme o inkluzi jako vzdělávání pro všechny, je třeba identifikovat a eliminovat bariéry, se kterými jsou konfrontováni nejen žáci označení za nositele speciálních vzdělávacích potřeb ale všichni žáci.

Mezinárodní zkušenost naznačuje velký význam vzájemného sdílení příkladů dobré praxe. Přeji Vám proto, aby i tato konference uvedenou zkušenost potvrdila.

LITERATURA

- OLIVER, M. (1983). *Social Work with Disabled People*. Basingstoke: Macmillan.
- BOOTH, T. (2016). *Index for Inclusion: developing learning and participation in schools*. CSIE.
- MICHALÍK, J.; L. BASLEROVÁ; L. FELCMANOVÁ a kol. (2015). *Katalog podpůrných opatření. Obecná část*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

KONTAKT

doc. PhDr. Jan Šiška, Ph.D.
Katedra pedagogiky FPE ZČU v Plzni
e-mail: jsiska@kpg.zcu.cz